

'Al die jongens om me heen, heerlijk'

De actrice speelt een dementerende CEO met drie zonen, in een moderne versie van Shakespeare's 'King Lear'. „Machtig zijn, en dan zo diep vallen, dat treft me het meest aan dit stuk.”

Door **Joyce Roodnat**

Ouder worden? Helemaal niet erg, voor een acteur. Maakt hij eindelijk kans op de mooiste Shakespeare-rol: Lear, de bejaarde koning die zijn rijk onder zijn dochters verdeelt. In ruil moeten de prinsessen definiëren hoeveel ze van hem houden. Dat gaat mis. Hij verliest zijn verstand en sterft in woeste leegte.

En als je actrice bent? Dan kun je fluiten naar die rol. Behalve Frieda Pittoors. Onder regie van Eric de Vroedt en in de bewerking van Tom Lanoye speelt ze Lear. Koningin Lear. Betty Lear, CEO van een wereldomspannend familiebedrijf. Ze wil het kalmer aan doen, kondigt ze in de directievergadering aan. Daarom heeft ze besloten het bedrijf te splitsen en te verdeelen, over haar drie zoons. Maar niet zomaar:

Wie houdt het meest van mij, je moeder? Hij die met het vuur van zijn betoog de gloed

Nog overtroeft die de natuur verlangt Krijgt ook de duurste van de portefeuilles.

„Drie jaar geleden kwam Eric de Vroedt met het idee”, zegt Frieda Pittoors. „Hij wilde een bewerking van *King Lear* maken. Met mij. Wat ik natuurlijk ook heel graag wilde. We vroegen ons af wie het stuk dan zou kunnen bewerken en zeiden in koor: Tom Lanoye.”

Het lukt om van een oude man een geloofwaardige oude vrouw te maken.

„En dat is Toms verdienste. Tom is zelf een jongste zoon en in zijn boek *Sprakeloos* heeft hij beschreven hoe hij zijn moeder na haar herseninfarct geestelijk zag weg-ebben. Die ervaring heeft hij ook voor deze Lear-bewerking ingezet. Hij is een fantastische vertaler, en zijn bewerkingen van Shakespeare zijn grandioos. Voor Lear handhaafde hij veel van de oorspronkelijke tekst, hij haalde ook het werk van de Belgische Shakespeare-vertaler Willy Courteaux erbij. Maar bij Lanoye woedt de storm niet op de middeleeuwse hei maar op de stinkende puinhopen van een moderne stad. En Betty schuilt in een bushok-

je.”

Wat mag een koning wat een koningin niet mag?

„Ik las *King Lear* een aantal keren achter elkaar en vroeg me af wat me het meeste trof in dit stuk. Dat is het verval: dat je heel machtig kunt zijn en toch diep kunt vallen. Dat je heel slim kunt zijn en dat je geen verweer hebt als je hersens je in de steek laten. Dat moest behouden blijven in onze versie. Maar aanzwellende waanzin valt voor een vrouw anders uit dan voor een man. Koning Lear praat in schuttingtaal over zijn dochters. Dat pik je van een ouwe man. Van een oudere vrouw komt dat veel harder aan.”

Te hard, vond Pittoors. Daarom stelde ze voor om in plaats van de smerige taal, de schuine Antwerpse liedjes uit haar jeugd te zingen. Hoe die klinken? Ze zet de schalkse ogen op van Betty Lear: knettergek maar niet te versmaden koket. Zingt:

*Onder de stienen bruug,
Lag zij op heuren ruug.
Beenskes wijd open en broekske
gescheurd*

Ge kunt wel raaien waddaar is gebeurd...

„Het is schunnig, maar ook stout en vrolijk. En ik kan er van alles mee. Ik kan ze hard zingen, of lief, of triest. Toen ik klein was mocht ik ze niet zingen. Nu ik oud ben mag ik, eindelijk.”

Wat mag een koningin wat een koning niet mag?

„Ik denk flirten. Met iedereen. Ook met de zaal. Een vrouw kan flirten, voor een man is dat veel meer beladen.

„En ik heb Tom gevraagd om een seksueel getinte scène met een jonge man: haar persoonlijke verzorger, eigenlijk de nar. Dat oudere vrouwen seksuele behoeften hebben, is taboe en ik vond het leuk om te laten zien dat die gevoelens toch echt bestaan. Niet dat Betty Lear per se moet neuken, maar ze wil aangeraakt worden, en vastgepakt. Ik wil laten zien dat een oudere vrouw en een jonge jongen lol kunnen trappen. En ze heeft die jonge man in dienst, dus wat let haar? Hij is een immigrant, hij moet overleven. Maar hij is een goed mens. Als ze in de steek gelaten

wordt, blijft alleen die jongen bij haar. Zo ontstaat er een intieme band.

„Betty Lear is ongeveer zo oud als ik: 67. Net als zij wil ik doorgaan zo lang ik kan.”

Hoe lang is dat?

„Zolang ik mijn tekst nog kan onthouden.”

Is dat een probleem?

„Dat is soms misschien een probleem. Ik heb af en toe even een gat in mijn geheugen. Soms komt een woord niet, ook al herinner ik me dat het iets met een è is en drie lettergrepen heeft. Het geheim is om daar goed mee om te gaan: ik weet dat het kan gebeuren en dat het niet erg is, als ik maar koelbloedig blijf.”

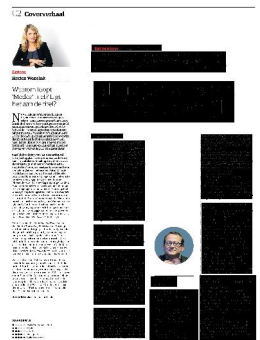
En dan komt het?

„Ja. Zo niet dan moet ik rustig op zoek naar een synoniem - wat vaak lukt. Of ik wacht even en zeg de volgende zin. Ik moet erop vertrouwen dat ik er wel uit kom. Maar dat is makkelijker gezegd dan gedaan.”

TOM LANOYE

Sterbewerker

Tom Lanoye (1958) schrijft behalve romans en essays ook toneel. Voor Toneelgroep Amsterdam voegde hij twee Tsjechovs samen tot *De Russen!*

Zijn geruchmakende bewerkingen van **Shakespeare** begonnen met het tien uur durende *Ten Oorlog* (2000), waarvoor hij de zogeheten koningsdrama's eigentijds herschreef.

Ook **Hamlet** bewerkte hij radicaal, met actrice Abke Haring als Hamlet: *Hamlet vs. Hamlet* (2014).

Is Shakespeare spelen moeilijk?

„Gemakkelijk is het niet, het is oefenen, oefenen, oefenen. Het is gekunsteld, in verzen geschreven. En toch is het zo reëel, er zit een hele wereld in die teksten verwerkt. Luister:

*Het zuurste creatuur wordt plots aantrekkelijk,
wanneer zijn naaste buur
nog slechter blijkt.*

Zulke zinnen zie je bij niemand anders.”

Betty Lear wordt gedefinieerd door haar macht.

„Machtige vrouwen ken ik niet persoonlijk maar ik heb ze bestudeerd. Ik heb de film over Margaret Thatcher bekeken, *The Iron Lady*, heel mooi gespeeld door Meryl Streep. In die film zag ik hoe een machtige vrouw iemand klein kan maken die juist heel belangrijk is voor haar. Daar had ik iets aan, want ik doe precies hetzelfde met Kent, Lears rechterhand. Betty Lear is in het bedrijf ingetrouwd, ze komt uit een gewoon gezin. Net als Angela Merkel. Die zag ik op tv en ik dacht: ze komt uit een eenvoudig milieu in de DDR en daar zit ze. Met de president van Rusland. En het hangt min of meer van haar af of er een oorlog komt. Dan ben ik benieuwd hoe ze er over 20 jaar aan toe is. Stel dat ze demont zou worden. Ik hoop het niet voor haar, maar stél. Wat is er dan over van al die macht? Dat is een fascinerende gedachte. Het besef dat er een einde komt aan alles, dat is ook een troostrijke gedachte. Ik vind het een mooie functie van

het theater om dat over te brengen.”

Anders dan machtige mannen worden machtige vrouwen gepakt op hun uiterlijk.

„Merkel droeg één keer een japon met een diep decolleté. Ik vond het fantastisch maar er kwam heel veel kritiek en ze heeft het nooit meer gedaan. En dat is jammer, want nu ziet ze er eigenlijk niet uit. Ze draagt altijd hetzelfde broekpak, daar heeft ze er denk ik honderd van laten maken.”

Voor machtige vrouwen kunnen mooie kleren ook een wapenrusting zijn. Zie Neelie Kroes.

„Die ziet er goed uit, ja. Maar ik heb voor Lear liever dat het publiek dat erbij fantaseert. Ik krijg een bril en een pruik en ik draag een goudkleurig zijden pak. Ze is niet een heel modieuze vrouw. Misschien draagt ik een parelsnoer. Of een bontje. Dat weten we nog niet.”

Wat is de motoriek van een machtige

vrouw?

„Ze beweegt stoer, en ze is zich bewust dat iedereen naar haar kijkt. Ze weet dat iedereen pas mag gaan zitten als zij zit. Daar speculeert ze op, zo laat ze haar macht blijken.”

Koning Lear heeft drie dochters. Betty Lear heeft drie zoons.

„Dat wilde Tom: een moeder met drie jongens. En ik vind het ook heerlijk, met die jongens om me heen. Ik bouw een soort erotische moeder-zoon verhouding met ze

op, net als de koning met zijn dochters.”

Moederschap heeft meer oerkracht dan vaderschap.

„Dat zei Tom ook steeds: het is tóch anders. Een lievelingetje-zoon is bijvoorbeeld iets heel anders dan een lievelingetje-dochter. Jij bent mijn oogappeltje, zo iets zegt ze tegen de jongste. Waar die andere twee gewoon naast zitten! Koning Lear doet dat trouwens ook, hoor. Zij heeft die kinderen gebaard, ze heeft die zoons alledrie heel dicht bij zich gehad. En dan ziet ze hen types worden die dom zijn. Of van wie ze niet zo heel veel houdt. Omgekeerd: je zal maar zo'n zoon zijn! Maar, heb je het einde van het stuk gelezen?”

Ja. Betty Lear probeert haar dode jongste zoon te zogen. Doet ze dat echt?

„Dat weten we nog niet. Het beeld is van een piëta. Ik vind piëta's altijd heel ontroerend. Ik denk dat ik het wil doen, maar choqueren is de bedoeling niet. Het is heftig, en daar zit ik niet mee, maar ze moet haar waardigheid kunnen bewaren. Lear zegt:

Hij leeft! 't Is niet voor niets geweest.

Hij leeft.

Waarna ze sterft, in de gelukkige waan dat ze in haar leven toch iets goed heeft gedaan. Prachtig.”

Koningin Lear, naar Shakespeare in een bewerking van Tom Lanoye bij Toneelgroep Amsterdam. Vanaf 5/3, première 8/3, Stadschouwburg Amsterdam. Inl.: tga.nl

FRIEDA PITTOORS

Powervrouw van het Nederlands Toneel

Frieda Pittoors (Antwerpen, 1947) begon als achtjarige met acteren en speelde bijvoorbeeld van haar 12e tot haar 15e *De kleine prins*.

Ze ontwikkelde zich tot een **veelzijdig actrice** die ook in Nederland vaak te zien is. Pittoors speelde bij Proloog, Sater, Het Zuidelijk Toneel en Discordia voordat ze in 2005 toetrad tot het ensemble van Toneelgroep Amsterdam.

Daar speelde ze in **Romeinse Tragedies**, een Shake-

peare-compilatie van Ivo van Hove, Volumnia uit *Coriolanus*, een moeder. „Een

sterke, bazige vrouw. Lear doet me aan haar denken.”

In 2012 werd Pittoors bekroond met **toneelprijs Colombina** voor de beste bijrol, voor haar spel in twee voorstellingen: als dienstster Dorine in *Tartuffe*, een kleine rol die ze met haar priemende blik en dwingende stem een grote impact gaf, en voor haar rol in *De Russen!* Daarin debiteerde Pittoors met een lief glimlachje bikkelharde xenofobische teksten. Valsvriendelijk was ze, en zette haar publiek volledig op het verkeerde been. De jury roemde haar „veelzijdigheid en zeggingskracht.”

FOTO TIM GRAHAM/CORBIS/HH

Margaret Thatcher in 1987 op Downing Street 10

FOTO PETER ELENBAAS/HH

Eurocommissaris **Neelie Kroes** op haar kantoor

FOTO NATHAN BENN/OTTOCHROME/CORBIS/HH

Koningin Beatrix in 1986 in Huis ten Bosch

FOTO JAN VERSWEYELD

Actrice **Frieda Pittoors** liet zich voor de rol van CEO Betty Lear inspireren door beroemde power vrouwen (rechts